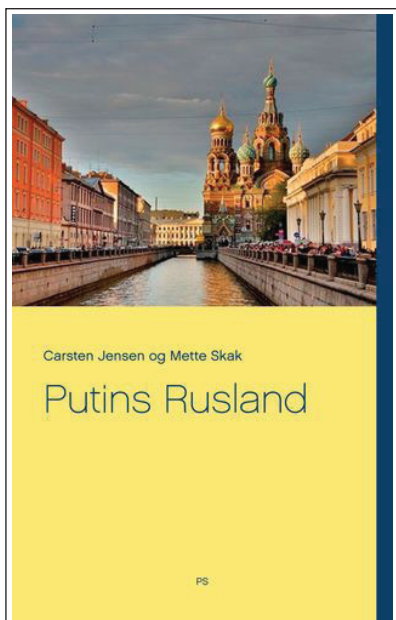

Putins Rusland

Carsten Jensen & Mette Skak (red.)
Hellerup: Books on demand 2021
175 sidor. ISBN 9788743031536

Recenserad av **Helene Carlbäck** [docent i historia, senior forskare vid Centre for Baltic and East European Studies (CBEES), Södertörns högskola, helene.carlbäck@sh.se]

Nedanstående recension skrevs i oktober 2021. Idag har det ryska anfallet på Ukraina allvarligt försvårat diskussionerna om hur man ska definiera Rysslands politiska regim. Hur grundar vi oss på trovärdiga källor och hur gör vi diskussionerna angelägna, här och nu, när spelplanen så radikalt har förändrats? Jag har dock valt att låta min text stå oförändrad, med ovanstående förbehåll.

Ryssland väcker nyfikenhet, stundtals präglad av en viss beundran. Under senare år är det dock främst misstro och förskräckelse som färgar allmänhetens intresse. Bör vi frukta ett expansionistiskt Ryssland? Påverkas våra egna interna politiska processer av rysk inblandning från cyberrymden? Kommer en demokratisk opposition någonsin att få ett ord med i laget i styrningen av landet? Är det egentligen möjligt att Ryssland blir en löftesrik handelspartner och en medspelare till USA och Europa i globala frågor? Kan vi mötas och förstå varandra?

Det finns ständigt behov av mer information om Ryssland – landet, folket och politiken. En bok har nyligen kommit ut på danska med titeln *Putins Rusland* som levererar åtskilligt med intressant information ur skilda synvinklar. Här bidrar sex författare som har sin bakgrund inom olika fält av Rysslandsexpertisen. Texterna behandlar inrikes- och utrikespolitik, ekonomi och klimatpolitik samt ideologiska

utspel från maktens sida, liksom vanliga människors syn på sitt land. Ambitionen är att vara »folkbildande» enligt bokens förord.

I en inledande översikt skriven av Mette Skak presenteras rysk politik och ekonomi i ett historiskt utvecklingsperspektiv från det tidiga 1900-talet och framåt. Det är ett kortfattat kapitel och framställningen blir därför något skissartad. Därefter får vi lyssna till vad Torben Heuer kallar »röster». Läsaren ges glimtar av hur Rysslands maktspelare och några av dess invånare ser på sin kultur och landets plats i världen. Så följer ett kapitel av Jakob Tolstrup med fokus på regimens politiska karaktär och tankar om vad vi kan förvänta oss – demokratisk förändring eller fortsatt auktoritär utveckling. I en analys av ekonomin i Ryssland tecknar Peter Toft bilden av nedgång på grund av ensidig satsning på råvarusektorn, offensiv utrikes- och militärpolitik och aggressioner mot det nära utlandet som medfört ekonomiska sanktioner från väst. Lägg därtill en ökande autonomi hos den statliga byråkratin, som inte balanseras av ett fungerande rättssystem och konstitutionella organ och som därmed genererar en tilltagande korruption. I bokens femte kapitel diskuterar Birthe Hansen och Carsten Jensen rysk politik i Mellanöstern, och specifikt prövas frågan om huruvida ett Ryssland efter Sovjetunionens sammanbrott förmår vara en global spelare, här med Syrien som *case*: ett »trängt» Ryssland »tränger sig på» Syrien. Bokens avslutande kapitel av Mette Skak handlar om Ryssland och klimatförändringarna.

Putins Rusland kännetecknas av vissa genremässiga skillnader mellan bidragen. Några, som framförallt Hansens och Jensens och i viss mån Tofts kapitel sticker ut som mer regelrätta vetenskapligt hållna artiklar med redovisning av forskningsläge och med prövandet av argument. Heuers kapitel är, enligt författaren själv, en essä. Tolstrups och Skaks kapitel är skrivna i lättsam stil med tonfall som mer kan påminna om ett föredrag, där argument och begrepp läggs fram utan att ett forskningsläge hålls mot författarens egna teser. I bokens förord framhålls att texten inte bara ska ses som folkbildande, den får gärna också vara ett debattinlägg. Låt mig fånga upp den tråden och själv ta upp några av bokens argument till diskussion.

Tolstrup inleder sitt bidrag med orden: »Vladimir Putin er en diktator. Rusland er idag et diktatur» (s. 61). Faktiskt en »fuldbyrdet diktatur» (s. 73). I en journalistisk/publicistisk kontext kan detta låta som självklara utsagor, sett i ljuset av det påtagliga demokratiska underskott som råder i dagens Ryssland. Men sätter vi in begreppet »diktatur» i en aktuell vetenskaplig internationell diskussion om det ryska politiska systemets karaktär, så är begreppet inte självklart. Rysslandskännaren och statsvetaren Richard Sakwa har under många år prövat sig fram bland definitioner som ska kunna fånga in relationen mellan de dubbla spåren, *the dual state* – det konstitutionella och det administrativa/exekutiva – i en regim som den ryska med sitt sovjetiska auktoritära arv. I Ryssland, liksom i många andra postkommunistiska så kallade hybridstater, tenderar det administrativa systemet, *the administrative regime*, att förbli svagt kontrollerat av konstitutionellt inrättade instanser. I *The Putin Paradox* (2020) undersöker således Sakwa det spår som löper vid sidan av det konstitutionella och i själva verket är det djupa och starka spåret. Här återfinns inte

diktatorn med sitt entourage, utan här hittar man ett maktsystem av sinsemellan konkurrerande intressen: (ekonomiskt liberala) oligarker, säkerhetstjänsternas inom sig rivaliserande organ, byråkraterna inom den statliga förvaltningen och konservativa idébärare inom ortodoxa kyrkan och tongivande ideologiska grupper som framhäver den euroasiatiska civilisationens överhöghet. Putin har lyckats hålla sig kvar som *the faction manager*, ett balansstycke som dock missfärgas av grava brister när det gäller att skapa en koherent politisk styrning och av en systemisk oförmåga att inkorporera nytänkande och reformer.

En annan definition som syns mig värd att skärskåda i boken är »kontraspiation-gestaten» (oftare förekommer de i princip synonyma begreppen »säkerhetsstat» och »militokrati» i litteraturen). Skak använder den för att känneteckna Putins Ryssland. En liknande tes framförs för övrigt av den kända amerikanska publicisten Masha Gessen: Vladimir Putin, själv med rötter i den säkerhetspolisiära världen, har gett säkerhetstjänsterna en extraordinär plats i systemet, närmast som en stat i staten. Också denna tes har forskarvärlden ägnat viss möda åt att argumentera mot. Så har Olga Krysjtanovskaja och Jevgenija Albats (som Skak stöder sig på) motsagts av bland andra forskarparet David Rivera och Sharon Rivera som 2018 presenterade en kvantitativ studie påvisande en betydligt lägre representation av säkerhetsfolk i den politiska toppen. De motsäger inte att säkerhetsorganen har ett starkt inflytande, men hävdar att de tills vidare balanseras av andra organismer i det komplexa ryska maktsystemet.

En dystopisk spaning med koppling till det ovan sagda kan avslutningsvis hämtas från en artikel av Kimberley Marten i *The Journal of Slavic Military Studies* (2017, no 2). Hon menar att konkurrensen mellan olika säkerhetsorgan kan komma att omintetgöra den relativa stabiliteten i den ryska politiska regimen under Putin och bidra till att världen får bevittna »infighting among security force factions, leading to instability much greater than anything Russia has seen since the passing of Stalin in 1953» (s. 150).

Putins Rusland är en antologi som jag menar kunde ha gjorts mer enhetlig, så att de olika kapitlen varit sinsemellan mer överensstämmande, till exempel i hur författarna refererar till källor och förhåller sig till ett aktuellt forskningsläge. Men det ska sägas att det är en bok som innehåller många intressanta tankar och nyttiga fakta. Den är därmed både folkbildande och väcker debatt.